

Saksbehandler, innvalgstelefon og elektronisk postadresse
Siv Heia Uldal, 23 08 47 73 / 41412799
siv.uldal@nsg.no

Oslo, 10. mars 2005

Referat fra småraselagsmøte 26. januar 2005

8 Quality Airport Hotell, Stavanger

9

Odd E. Risan (klokka 10.00 - ca. 12.00)	Norsk Sau- og Geitagslag
Lars Erik Wallin	Norsk Sau- og Geitagslag
Sigmund Skjeveland (klokka 10.00 - ca. 12.00)	Fylkesleder i Rogaland, NSG
Bjørn Høyland	Norsk Sau- og Geitagslag
Siv Heia Uldal	Norsk Sau- og Geitagslag
Ewa Wallin	NSG Semin
Bine Melby	Genressursutvalget for husdyr
Trine Trongmo Opseth	Saukontrollen
Helge Werner Undheim	Rogaland Blæselag
Arvid Kyllingstad	Interessegruppe for Fuglestadbrogete sau
Helge Nygård	Suffolklaget
Ottar Endresen	Landslaget for Gammalnorsk spælsau
Tor Jan Espedal	Svartfjeslaget
Per Jostein Nessvik	Landslaget for reinrasa norsk sau

Program

10.00 – 11.00: Høyland åpner med å fortelle kort om målsetningene for møtet. De ulike deltakerne presenterer sin rase eller organisasjon, og forteller litt om tanker framover.

11.00 – 12.30: NSG, GUH og Saukontrollen forteller hvordan de ser for seg et samarbeid med raselagene. Hva ønsker organisasjonene av raselagene, og hva kan organisasjonene bidra med.
Diskusjon

Lunsj

13.15 – 14.00: Innavl. Bine Melby innleder med å fortelle om hjelpemidler man har for å unngå innavl.

14.00 – 15.00: Semin. Hvordan løser man denne oppgaven på en best mulig måte fremover. Hvem skal være med å plukke ut værere til semin, og hvilke krav må stilles til seminværer.

15.00 – 16.00: Diskusjon/Åpent

Styreleder Odd E. Risan og konstituert generalsekretær Lars Erik Wallin innledet småraselagsmøtet, i stedet for Bjørn Høyland, slik det står skrevet i programmet.

Wallin åpner møtet med å si at målsetningen for møtet er å få til et bedre samarbeid mellom småraselagene og organisasjoner som NSG, NSG Semin, Genressursutvalget for husdyr og Sauekontrollen.

Interessegruppe for Fuglestadbrogete sau ble startet i 1999. Man antar at rasen har engelsk opphav og at det i dag finnes ca. 1000 vinterfôra søyer av rasen i Norge. Laget skal ha årsmøte 2. mars. Hovedmålet er å få folk til å registrere dyrene i Sauekontrollen. Styret er positive til samarbeid med NSG og NSG semin. Arbeid med kåring og katalogføring av værlam er nedskrevet i lagets vedtekter.

Suffolklaget ble stiftet i 2001. Regner med at det finnes 2-3000 reinrasa suffolksøyer i Norge. Hovedmålsetningen er å unngå innavl. Laget har derfor samarbeidet med NSG semin. Laget har også importert sæddoser av suffolk.

Laget har i dag 32 medlemmer. Man antar at det finnes ca. 70 flokker i landet. Det er ønskelig å kartlegge antall dyr av rasen, men det er vanskelig å få folk til å registrere Sauekontrollen. Espedal ytrer ønske om at Sauekontrollen også skal tilpasses smårasene. Det viktigste i følge Espedal er å registrere avlsdyrene.

Også for blæsesauen ligger antallet dyr rundt 1000 vinterfôra søyer. I framtiden ønsker man at styret i Blæselaget skal samarbeide med NSG og NSG Semin. Styret ønsker at aktive medlemmer skal registrere i Sauekontrollen, og at de skal være medlemmer i NSG. Det er også et ønske at man i framtida kun skal bruke registrerte dyr i avlen. Samtidig håper styret at fylkesgrensene blir mer åpne slik at det blir lettere å flytte dyr over grensene. Likevel ser man viktigheten av å ha et godt samarbeid på seminsiden. På sikt håper laget å kunne få støtte for å ivareta rasen.

Laget ble stiftet på 1970-tallet. Man fortsatte med eksteriørbedømming og gamle utstillingsregler, istedenfor å være med på det avlsarbeidet som ble startet på 70-tallet. Fremdeles følger man de gamle reglene, og stammene kan man finne via internett. Laget omfatter ikke bare reinrasa dala, men også rygja og gammalnorsk spælsau. Mange medlemmer er ikke med i Sauekontrollen eller NSG.

Laget ble stiftet i 2000. Arbeidet med å ta vare på rasen har vært drevet av ildsjeler siden 1970-tallet. Fra gammelt av ble rasen omtalt som "den norske". I dag har laget 70-80 medlemmer. Det har vært lagt ned et arbeid for å kartlegge rasens utbredelse og antall i Sør-Norge. Det er viktig å bevare rasen rein, uten innslag av villsau, islandsblod eller andre raser. Laget mener det er viktig med et register som et alternativ for de som ikke ønsker å delta i Sauekontrollen. Det er viktig å unngå innavl. Av den grunn har man vært positive til semin, men ser nå at man har liten kontroll med hvem som kjøper doser. Det er ønskelig med mer åpne fylkesgrenser. Laget er negativ til kåring, fordi systemet ikke er nok tilpasset pr. i dag. En antagelse er at kåring kan føre til utvalg av store værer. Bruk av ull og skinn er utbredt i husflidsammenheng.

Presentasjon av de ulike organisasjonene

- Wallin startet med å presentere NSG sitt organisasjonskart.
- Ved årsskiftet hadde NSG drøyt 15000 medlemmer, og 406 lokallag. Halvparten av NSG sine midler kommer fra eksternt hold.
- Arbeidsutkastet til samarbeidsavtale mellom NSG og raselagene ble lagt frem og diskutert. Det er kravet om at alle raselagsmedlemmene må være medlemmer i NSG som skaper uenighet.
- NSG ønsker ikke bare å få i stand et samarbeid med raselagene på sauesiden. Man prøver også å få i stand et tilsvarende samarbeid på geitesiden.

- Risan la fram en oversikt over de fordelene man har gjennom et medlemskap i NSG. I tillegg til bladet Sau og Geit er det snakk om juridisk bistand, billig strøm, rabatter ved deltakelse på diverse kurs, med mer.
- Det er de daglige driftsmuligheter for den enkelte dyreeier hvor NSG er en aktiv bidragsyter i positiv retning. Dette merkes best om det ikke blir foretatt.
- NSG vil sette på medlemsverving i 2005. Det er fine premier å hente for dem som verver nye medlemmer.
- Risan la også fram NSG sin strategiplan for 2004-2005. Hovedstrategien er som følger:
  - Et rasjonelt og lønnsomt saue- og geitehold
  - Samarbeid i produksjon og omsetning
  - Større bruk av norske småfeprodukt
  - Å fremme småfeholdet i samsvar med naturvilkår og markedssituasjon

Denne sekvensen ble avsluttet med en diskusjon rundt NSG sitt krav til medlemskap i NSG ved et eventuelt samarbeid.

- Det blir dyrt for bøndene med to medlemskap. Folk bør selv velge om de ønsker de medlemsfordelene NSG kan tilby.
- Er det mulighet for at raselagene kan betraktes som fylkeslag eller lokallag, slik at medlemmene da automatisk ble medlemmer i NSG ved å være medlemmer i et raselag? Dette er i følge Wallin ingen aktuell løsning fordi det vil svekke NSG sine lokallag.
- Det ble hevdet at mange ikke ønsker medlemskap i lokallag fordi det i lagene er for stor fokus på de tallrike rasene.
- Noen lag har en del støtte-medlemmer. Må også disse bli medlemmer i NSG dersom hovedmedlemmene må være medlemmer?
- Kan det være aktuelt at NSG tar inn kontingenten også for raselagene. At det på denne måten blir snakk om kun en kontingent? Wallin utelukker ikke at det kan være en mulig løsning på sikt.
- Flere er enige i at alle som skal være med å drive et avlsarbeid på de ulike rasene må være medlemmer i NSG

- Ønske om mer spalteplass til smårasene ble også tatt opp.
- Wallin svarte at NSG kan tilby tjenester, plass på internett, i bladet osv.
- Undheim ønsker å vite mer om medlemsfordeler som de kan presentere for sine raselag.

- Landbruks- og Matdepartementet har oppnevnt GUH til å iverksette tiltak for å bevare utrydningstruede husdyrgenetiske ressurser i Norge. GUH har primært involvert seg i de rasene og populasjonene som har norsk opprinnelse, og som ikke har en egen avlsorganisasjon i ryggen. Utvalget har ansvar for forvaltning og bevaring av disse

populasjonene og har en rådgivende rolle i forhold til aktive populasjoner og ansvarlige avlsorganisasjoner.

- Siden oppstarten av arbeidet på slutten av 80-tallet har arbeidet omfattet kartlegging, registrering, opprettelse av bevaringsbesetninger, inntak av hanndyr til semin, informasjonsarbeid m.m.
- Arbeidet startet med bevaringsverdige raser av storfe. I den sammenheng ble det laget et dataregister for storfe som har vært driftet i sekretariatet til GUH siden 1990. I dag er de fleste eiere av gamle storferaser også medlemmer i TINE kukontrollen.
- GUH har som policy framover å ta i bruk og bidra til å utvikle eksisterende kontrollordningene for bevaringsverdige populasjoner, framfor å etablere separate registreringssystemer. Registrering med god oppslutning fra dyreeierne er svært sentralt for å kunne forvalte og drive bevarings/avlssarbeid for en rase. Dette er også en forutsetning for å kunne håndtere en eventuell tilskuddsordning på individnivå.
- Når det gjelder småfe, har de pr. i dag et samarbeid med miljøene rundt grå trøndersau, gammalnorsk spælsau og kystgeit.
- Hvilke raser og populasjoner som GUH mener det er aktuelt å iverksette tiltak for vil kunne endre seg i takt med endringer i situasjonen for den enkelte rase.
- Utvalget av hanndyr og hanndyrforvaltning er svære viktig for hvorvidt en rase er utrydningstruet eller ikke.
- Pr. i dag er det bare gamle norske storferaser som mottar tilskudd for å stimulere til økt/fortsatt hold av disse rasene. Tilskuddsordningen er nå evaluert, og GUH har bl.a. foreslått innfor neste jordbruksoppgjør at ordningen utvides også til å omfatte individrettet tilskudd til grå trøndersau og kystgeita. Videre er det forslag om å utvide tilskuddsordningen som gjelder støtte til rase/avlslag til også omfatte Landslaget for gammalnorsk spælsau og Kystgeitlaget
- Genressursutvalget skal diskutere utkastet til godkjenning av saue- og geiteraser, og ønsker å komme med innspill. De ønsker å være høringsinstans ved eventuelle rasegodkjenningssaker. Det vil være naturlig at GUH drøfter situasjon og eventuelt engasjement for andre småfepopulasjoner i sammenheng med eventuelle søknader til NSG om rasegodkjenning.

- Pr. i dag er det 310.000 søyer med i Sauekontrollen. Av dem er det få dyr av de små rasene.
- Sauekontrollen ønsker å ha med flere av dem som har små raser. Mener at medlemmene har mer igjen for å registrere i Sauekontrollen framfor å kun registrere dyrene sine i et individregister.
- Det kan også være mulig for småraselagene å ha en egen registrator i Sauekontrollen.
- Sauekontrollen går bort fra veiledende priser. Isteden ønsker Sauekontrollen at slakteriene skal operere med timepriser. Dermed blir det mer lønnsomt å registrere selv.
- Raselagene vil få tilbud om de samme rapportene som blir sendt til brukere av Sauekontrollen i dag, med unntak av indekslistene for de raser som ikke beregnes indekser på. Det kan også være aktuelt å ta bort kravet om høstvekter, selv om det er ønskelig at flest mulig registrerer høstvekt.
- Årets nyhet fra Sauekontrollen er Internettrapporter. Pr i dag kan man her ta ut tilsvarende lister som det som sendes ut fra sentralt hold. Etter hvert vil det bli utviklet nye rapporter her, og enkelte av disse kan tilpasses raselagene. Kan hende man må ta betaling for å utvikle enkelte rapporter.
- Sauekontrollen er helfinansiert av omsetningsrådet. Kan ikke si at bondeversjonen blir helt gratis, men i dag er det slakteriene som setter prisene, og som får pengene.
- Neste versjon av Bondeversjonen kommer med innavlsbit. Registrering av farge kommer også med.

Uldal la fram arbeidsutkastet til retningslinjer for godkjenning av saue- og geiteraser. Et revidert utkast er vedlagt. Følgende innspill kom fram under diskusjonen rundt disse retningslinjene:

- Enkelte raser har avlsmaterialet spredt over et stort geografisk område. For disse rasene kan det bli vanskelig å kåre alle avlsdyrene. Likevel mener mange at det bør være et mål at alle avlsdyrene på sikt skal kåres. Dette er viktig for å få kontroll på innavlsøkningen.
- Det er viktig å presisere at kåring av avlsdyr ikke nødvendigvis handler om å få indekser på dyrene sine.
- Det er viktig at dommerne kjenner rasen og vet hvordan den skal dømmes.
- Det er viktig å presisere at det er frivillig for raselagene å være med på dette samarbeidet.

Innavl v/ Bine Melby

Bine viser til en rapport som Nordisk Genbank Husdyr har gitt ut. Denne rapporten har tittelen Samordne og optimalisere bevaringsarbeidet av husdyrraser i Norden, og omhandler hanndyrforvaltning og innavl på populasjonsnivå.

FAO sier at dersom man har mindre enn 100 avlshunndyr totalt, har man en kritisk situasjon. Dersom man har 100-1000 avlshunndyr har man en truet situasjon. Også raser med mange individer kan utsettes for innavlsproblemer. Holstein-kua er et eksempel. Her er det få okser som er foreldre til neste generasjons avkom.

Faktorer som påvirker risikoen for utryddelse av en rase:

- populasjonsstørrelse.
- endring i populasjonsstørrelsen.
- kryssing med andre raser
- fordeling av dyr over besetninger
- organisering og engasjement hos bøndene.

Det er viktig å se på genetisk drift (endring i forekomst av genvarianter fra en generasjon til en annen) og innavl i små populasjoner.

Det er ikke noen hensikt i å avkomsgranske dyr en liten populasjon. Det som er viktig er å få med nok hanndyr, og å ikke sjalte ut for mange hunndyr i starten.

Innavl er sammenparing av individer som er i slekt. Dette øker faren for å få samme gener fra felles aner, og faren for arvelige defekter øker. Innavlsdepresjon er definert som nedgang ytelse og livskraft (særlig fruktbarhet, morsegenskaper, dødelighet osv.). Forskning viser at innavlsdepresjonen blir verre når innavl øker fort enn når den øker gradvis

Sirkulært avlssystem er i lengden mest effektivt mot innavl. Det finnes programmer som beregner hvor mange dyr som må benyttes hvert år for å få en lavest mulig økning i innavl. Det er antall individer som brukes som avlsdyr i en populasjon som styrer innavlsraten. Først og fremst antall hanndyr.

Et verktøy som er for husdyrkontrollene, for å estimere innavlsøkning både på individnivå og populasjonsnivå. Programmet er nå testet på storfe, ørret og svin, og er nå blant annet tenkt utprøvd på sau.

- Bruk så mange avlsdyr som mulig. Prøv å øke populasjonsstørrelse
- Unngå mest mulig paring av beslektede individer
- Prøv å bruke like mange hanndyr som hunndyr
- Prøv å bruke like mange avlsdyr hver generasjon
- Prøv å få samme familiestørrelse pr. avlsdyr
- Ikke selekter.

Semin ^v/ Ewa Wallin

■ Kunstig sædovertføring på sau startet i 1975. I 1990 startet man med eierinseminering på sau. Rundt 1996 fikk man utbrudd av scrapie i Norge. Dette medførte flytterestriksjoner og dermed større behov for semin.

■ et aksjeselskap sameies av NSG og Geno. NSG Semin drifter tre seminestasjoner for sau og én for geit. Det er Avlsrådene som står for utvelgelse av værer og bukker til semin. Forskning og utvikling utføres av Team Semin som er avlsorganisasjonenes forskningselskap innen semin.

- Mædi smitter fra mor til avkom. Derfor tar man prøve av fødselsbuskap.
- Det vil bli sendt ut brev til raselagene. I år vil det også bli sendt ut brev direkte til eier av opprinnelsesbesetning og oppstillingsbesetning til væren.
- Avlsutvalget/styret i de ulike lagene skal levere liste til NSG Semin over årets seminkandidater i begynnelsen av februar.
- Prøvetaking på besetningsnivå må skje senest 4 uker før lamming
- Etter prøvetaking skal man holde værene atskilt fra andre dyr.
- Det er behov for en avtale mellom NSG Semin og raselagene som omfatter årlig antall værer fra hver rase som settes inn på semin, og størrelse på produksjonslager.

■ Det blir vist lageroversikt for de værene som nå står i katalogen. Det blir etterlyst en total oversikt over alle værene av de små rasene.

Bine Melby poengterer at 200068767 Odin, 9800001 Maihaugen og 9800003 Rusten Svart har innslag av villsau. De bør ikke stå i neste års katalog under gammaltypisk spælsau.

Det ble diskutert faren for at enkelte værer blir mye brukt og at dette kan slå uheldig ut for innavlsutviklingen for rasen. For å begrense/styre bruken av enkelte værer mente Melby at det kan være aktuelt å velge ut noen få værer som settes i seminkatalogen for ett år, og at disse skiftes ut etter et gitt system i følgende år.

- Lister over aktuelle kandidater til semin
- Kåring – kåringsnummer?
- Prøvetaking
- Godtgjørelse for seminværer
- Inntransport
- Sædproduksjon/sæddistribusjon/forvaltning
- Innrapportering av seminresultater
- Avtale mellom Raselaget og NSG Semin

Tor Jan Espedal spør om ikke salget etter de enkelte værene burde begrenses. Ewa Wallin svarer at ikke det er så enkelt grunnet økonomien.

Landslaget for reinrasa norsk sau ønsker å sette inn en ”skikkelig” vær, men vil da sette kriterier for bruk av væren. Nessvik spør om det er aktuelt for raselaget å eie væren, og kjøpe tjenester av NSG Semin. Wallin utelukker ikke dette.

Endresen lurer på om det er aktuelt med felles kåring for flere små raser. Mener det hadde vært positivt for miljøet. Undheim ønsker at Blæselaget skal fortsette med kåring og utstilling sammen med Interessegruppa for Fuglestadbrogete sau, men sier at de enkelte personene kan velge om de vil kåre i sitt lokallag.

Væreutvalg

På møtet i november ble det bestemt at man skal sette ned en gruppe som blant annet skal ha ansvar for å velge ut værer av små raser til semin.

- Det bør sitte en representant fra Genressursutvalget, sammen med rådgiver i saueavl. Raselagene skal også være representert. Her er det ønskelig at Smårasekomitéen kan representere flere av småraselagene.
- Hovedoppgaven skal være å velge ut værer til semin, samt utvikle og tilpasse kåringssystemet for disse rasene.
- Registrering – utvikling av systemet i samarbeid med Sauekontrollen
- Innavlslrådgivning kan også tillegges denne gruppa.

Melby nevnte hvordan uttak av seminokser gjøres for de mest fåtallige storferasene: De enkelte raselag kommer med forslag til aktuelle seminokseemner. Disse drøftes i ”okseutvalget” bestående av en representant fra GUH, Norsk Bufe (paraplyorganisasjon for storferaselagene) og GENO, der det tas ut ca.2 okser pr år av hver rase til semin. Raselagenes ønsker samsvarer godt med hvilke okser som prioriteres og tas inn til semin.

Ewa Wallin mener at NSG Semin sin deltakelse i dette væreutvalget bør gå hovedsakelig på å formidle årlige retningslinjer til raselagene i forhold til inntak av seminværer. NSG Semin skal også bidra med informasjon om statusen på sædlageret.

Lars Erik Wallin mener at småraselagene må jobbe mer med å få med alle i smårasekomitéen. Mener også at NSG kan være representert i denne komitéen. Omorganiseringa av saueavlen kan åpne for at en komité som representerer flertallet av raselagene kan få med et par representanter i Fagforum.

Raselagene sitter med ansvaret for å levere værer av god type. Ta bilder av værene. Se på punktene som står i katalogen og tilpass beskrivelsen av væren etter dette.

Siv Heia Uldal
Referent